

ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ ЯК ПОЧАТКОВА СТАДІЯ ПРОФВІДБОРУ ДО ДЕРЖАВНОЇ ПОЖЕЖНОЇ ОХОРОНИ УКРАЇНИ

В Конституції України говориться, що держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізує програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб [1].

Першим кроком у формуванні сучасного спеціаліста пожежної охорони має бути професійна орієнтація молоді.

Професійна орієнтація школярів на майбутню професію спеціаліста пожежної охорони є складовою частиною системи профорієнтації в суспільстві. Загальна система профорієнтації спрямована на формування самосвідомості школярів при виборі професії.

В ст. 19 Закону України «Про пожежну безпеку» відзначається, зокрема: «На службу до державної пожежної охорони приймаються на контрактній основі громадяни, які... здатні за своїми здібностями, освітою та станом здоров'я виконувати покладені на них обов'язки»[2].

Професійна орієнтація у загальноосвітній школі на дану спеціальність – це цілеспрямована, комплексна, організована і керована система психолого-педагогічних заходів, що проводяться педагогічним колективом школи, професорсько-викладацьким складом пожежно-технічних закладів освіти МВС України, училищ професійної підготовки, начальницьким складом УДПО та пожежних частин, батьками і громадськістю і формують стійкий мотив у молоді людини – стати спеціалістом пожежної охорони, а також наявність моральних, інтелектуальних і психологічних якостей юнака, які необхідні при орієнтації молоді на професію пожежника [4].

Найважливішими характерними рисами професійної орієнтації в школі на діяльність пожежника є:

- комплексність і систематичність впливів на школярів;
- науково обгрунтована організованість процесу впливу;
- керування системою цілеспрямованого впливу на психіку і поведінку юнаків;
- ефективність і дієвість професійної орієнтації в школі на діяльність пожежника.

Для надання допомоги молодій людині у виборі професії педагоги школи, вузу, працівники пожежної охорони повинні з'ясувати наступні дані:

- схильності та інтереси молоді людини;
- загальні і спеціальні здібності, стан здоров'я;
- особистісний професійний план;
- позицію батьків відносно професійного майбутнього їх дитини;
- вплив товаришів, однолітків;
- рівень прагнень молоді людини;
- інформованість юнака щодо суб'єктивних і об'єктивних факторів професії пожежника [5].

Для отримання цих даних необхідно визначити зміст кожного з факторів, критерії його оцінки, методи, за допомогою яких вони можуть бути визначені.

Зміст профорієнтаційної роботи серед школярів проводиться за чотирьма напрямками:

1. Формування нахилів і професійних інтересів школярів. В процесі суспільно корисної і продуктивної праці, в різноманітних видах позакласної і позашкільної роботи виховується стійке позитивне ставлення до різних видів людської діяльності при вибірковому, переважаючому ставленні до праці пожежника, розвиваються здібності до неї; формуються необхідні вміння і навички, бажання глибоко ознайомитися з цією професією.

2. Виховання громадянської позиції при виборі професії пожежника. В процесі всієї навчально-виховної роботи в школі та за допомогою спеціально організованих форм (диспутів, зборів, обговорення книг, кінофільмів тощо) розкривається суспільна значущість праці пожежника, формуються суспільно значущі мотиви діяльності і вибору професії.

3. Професійна освіта. В процесі системагічного ознайомлення з працею, системою навчальних закладів, особливостями особистості пожежника школярі отримують знання про цю професію.

4. Індивідуальна професійна консультація. На основі вивчення особистості учня йому надається індивідуальна конкретна допомога в побудові власного професійного плану і виборі життєвої професійної позиції.

Закріплюється професійна освіта в школі вихованням професійно значущих якостей учнів для підготовки їх до майбутньої діяльності. Закінчується шкільний етап професійної орієнтації професійною консультацією, яку дає випускнику школа та органи Державної пожежної охорони. Ця колективна порада про вибір професії, що ґрунтується на тривалому вивченні особистості школяра, підкріплюється документально у вигляді рекомендацій з вибору професії пожежника у відповідності з його здібностями, нахилами, бажаннями та станом здоров'я.

Однак, професійна орієнтація школяра не обмежується лише діяльністю школи та органів Державної пожежної охорони. На свідомість учня справляють значний вплив сім'я та її професійні традиції, престиж професії, який оцінюється характером, змістом, умовами праці і системою цінностей, що домінують у суспільстві. Вирішення життєво важливого питання про вибір професії залежить від соціального середовища та його впливу на школярів при самовизначенні [3].

Таким чином, заходи, що проводяться серед учнів педагогами шкіл і вчителів, працівниками Державної пожежної охорони, профспілковими організаціями, а також виховна робота в сім'ї дозволяють профорієнтаційну роботу розділити за своїм змістом на наступні етапи:

- професійну орієнтацію;
- професійну освіту;
- професійну консультацію.

Кожний з етапів має свій яскраво виражений зміст, завдання, форми і методи роботи з учнями.

На основі узагальнення наукової літератури та проведених досліджень чітко визначилися принципи пожежно-професійної орієнтації молоді:

1. Принцип свідомості. Свідомість обумовлює досить високий рівень знань з професії пожежника: що повинна молода людина знати, вміти і які мати навички, які психофізіологічні вимоги висуває професія до юнака, якими є умови служби в Державній пожежній охороні, як оплачується праця співробітника, де можна отримати професію пожежника, молодшого спеціаліста або спеціаліста пожежної охорони, які перспективи професійного росту тощо.

2. Принцип самостійності. В процесі пожежно-професійної орієнтації, попередньо виявивши інтереси, нахили і здібності молоді, потрібно спільними зусиллями школи, сім'ї, підрозділів Державної пожежної охорони рекомендувати молодій людині опанувати професію пожежника. Остаточне право у виборі професії залишається за молодою людиною.

3. Принцип свободи вибору професії з урахуванням потреб народного господарства і своїх індивідуально-психологічних особливостей, а також стану здоров'я. Питання про співвідношення особистого і громадського неможливо розглядати поза проблемою особистості і суспільства. Наше суспільство зацікавлене в тому, щоб кожній молодій людині було надано можливість визначитися в тій галузі трудової діяльності, де вона змогла б повніше виявити свої здібності.

Вивчення професійних намірів учнів не повинне обмежуватися констатацією фактів їх наявності або відсутності. Необхідно знати, чи стійкі професійні наміри школяра, чи відповідають вони здібностям і характерним рисам його особистості, його уявленням про професійну діяльність, тому що від цього залежить їх майбутня реалізація.

Як свідчить досвід, випускники шкіл ще недостатньо інформовані про професії, про потреби в спеціалістах відповідного фаху і вимоги, що пред'являються професіями індивідуальним здібностям людини, про умови вступу в професійні заклади освіти. Якісна інформація значно наближає професійні наміри молоді до потреб країни в кадрах, у тому числі і працівників Державної пожежної охорони.

Найбільший ефект у пожежно-професійній орієнтації молоді дають наступні форми роботи:

- лекції, бесіди з молоддю щодо значення фаху спеціаліста пожежної охорони, який працюють у вищих пожежно-технічних закладах освіти;
- екскурсії школярів, робочої молоді до пожежно-технічних закладів освіти, пожежно-технічних виставок, пожежних частин з метою ознайомлення з професією пожежника;
- показ кінофільмів про героїчну повсякденну роботу пожежників, про життя і навчання курсантів пожежно-технічних закладів освіти;
- обладнання в підшефних школах, на підприємствах виставок і стендів, що розкривають зміст навчально-виховного процесу у пожежно-технічних закладах освіти;
- організація вечорів-зустрічей молоді з курсантами;
- проведення зустрічей молоді з ветеранами пожежної охорони та із співробітниками, нагородженими орденами та медалями за участь у гасінні пожеж, ліквідації аварій та стихійних лих;
- допомога пожежно-технічних закладів освіти та гарнізонів Державної пожежної охорони в організації роботи клубів «Вогнеборець», пожежно-технічних гуртків;
- виступи начальницького складу Державної пожежної охорони, курсантів перед школярами та їх батьками про спеціальності, які існують у пожежній охороні;
- організація в пожежно-технічних закладах освіти «днів відкритих дверей», Дня працівника пожежної охорони, Дня прийняття Присяги;

- проведення професорсько-викладацьким складом пожежно-технічних закладів освіти професійних консультацій в школах, трудових колективах з питань вибору професії пожежника:

- проведення ректоратами пожежно-технічних закладів освіти і керівництвом гарнізонів пожежної охорони спільних нарад з метою обговорення методичних питань з організації пожежно-професійної орієнтації в школах і трудових колективах:

- ознайомлення учителів шкіл з професіограмою пожежника, за якою здійснюється підготовка кадрів у пожежно-технічних закладах освіти;

- участь професорсько-викладацького складу пожежно-технічних закладів освіти в роботі профконсультаційних комісій ГУДПО, УДПО областей.

Успіху в професійній орієнтації можна досягти, якщо колектив школи, вузу, сім'я і громадськість будуть виконувати наступні педагогічні умови: виразність мети професійної орієнтації; систематичність у вивченні особистості учня, його здібностей, нахилів та інших індивідуальних якостей; планованість у профорієнтаційній роботі; тісна взаємодія школи, вузу, сім'ї і громадськості при формуванні стійкого мотиву молодого людини до обрання професії пожежника; особисті високі якості, підготовленість і авторитет людей, які проводять роботу з професійної орієнтації.

Список літератури:

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К., 1997.
2. Закон України «Про пожежну безпеку» – К., 1993.
3. Зверєва І.Д., Коваль Л.Г., Фролов П.Д. Діагностика моральної вихованості школярів. К., 1995.
4. Кришталь М.А. Особливості ергономічного забезпечення підготовки пожежників: Дисс... канд. психол. наук К., 1997.
5. Макаренко Н.В. Теоретические основы и методики профессионального психофизиологического отбора военных специалистов. К., 1996.

В.А. Лефтеров

ПРИМЕНЕНИЕ ОРУЖИЯ НА ПОРАЖЕНИЕ: АНАЛИЗ ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ ПРОБЛЕМ

Сотрудники ОВД в своей профессиональной деятельности для выполнения оперативно-служебных задач, защиты собственной жизни и жизни граждан вынуждены использовать оружие. Применение оружия по прямому назначению – против человека, реальная социально-психологическая проблема, с которой сталкиваются сотрудники милиции. Тот из них, кто не решил эту проблему для себя, неизбежно окажется в сложном тактическом и психологическом положении.

Статистические данные МВД Украины свидетельствуют о том, что лица, входящие в преступные формирования, все чаще при задержании оказывают вооруженное сопротивление.

Так, в 1998 г. было зарегистрировано 15 случаев применения огнестрельного оружия против сотрудников ОВД (в 1997 г. – 12 случаев), в результате чего 3 сотрудника – погибло, 11 – получили ранение.

К сожалению, отечественный опыт исследований психологических проблем применения оружия и его травматических последствий еще не велик. Тем не менее в настоящее время актуализируются проблемы повышения эффективности действий в экстремальных ситуациях с применением оружия